

छत्तीसगढ़ माध्यमिक शिक्षा मण्डल, रायपुर

QI y mRi knu , oa
m | ku 'kkL =

d{kk XII oha

1/0 | k\$pr bdkb1/2

NÜkhl x<+ek/; fed f'k{kk e.My] jk; i g

vkedk

jk"Vh; i kB; p; kZ dh : i js[kk 2005 eaftu fpUrkvka dk mYys[k fd; k x; k gSml dsrkjrE; eain'sk dsgkbZLdny , oagk; j l dsMjh eav/; ; u djusokysfo | kFFkZ ka ds l aak eafopkj djus , oa mudh l eL; kvka dk l ek/kku djus graq NRRhl x<+ek/; fed f'k{kk e.My iz Ru'khy g\$ rkd 'k\$kf.kd y{; ka dh i kflr gks l ds , oa f'k{kk dh xqkoRrk ea l qkkj gks l da

ijh{kkvka ds l e; fo | kFFkZ ka ds eu eafpUrK , oa Hk; mRiUu gsrk gSfd ijh{kk ds h gksch\ ijh{kk eafdl idkj izu i Ns tk; a\$ dks l k izu ijh{kk dsfy, egROIwKZ gks l drsg\$ bl graq foxr o"ka ea e.My iz kl jr jgk g\$ fo"K; okj ekMy izu i = dks vc NRRhl x<+ek/; fed f'k{kk e.My ds ekU; rk i klr fo | ky; ka ea Hkstus ds l kFk&l kFk mUga e.My ds os l kbV ea ykM fd; k tk; xkA ijh{kk ds Hk; , oaruko l seDr j [kus dsfy, e.My }kjk gkbZLdny , oagk; j l dsMjh ds fo | kFFkZ ka ds fy, fo"K; okj d{kk 9oha l s 12ohard izu cid r\$ kj fd; k x; k g\$ izu cid ea ijEijxR izuka ds vrfjDr uohu izuka dk l eko\$K fd; k x; k g\$ izu cid bdkbdkj , oae.My dh ijh{kk ; kstuk ds vuq kj r\$ kj fd; k x; k g\$ ftl l s vPNs vad i klr djus ds l kFk&l kFk ijh{kkfFkZ ka ea fo"K; ds ifr : fp mRiUu gkschA

izu cid ds vHkko eaf'k{kdk} i k' udka vK\$ fo | kFFkZ ka dks i kB; i qrd ds vUr eafn; s x, ijEijxR izuka ij fuHkZ jguk i M\$K g\$ bl l sfo"K; dk eW; ka du 0; fDrijd (Subjective) gks tkrk g\$ rFk fofHkUu 'k\$kf.kd mI\$; ka ds vk/kkj ij eW; ka du ugha gsrk g\$ bl h vko'; drk dks /; ku ea j [krs gq e.My us gkbZLdny 1/9oh 10oh rFk gk; j l dsMjh 1/11oh 12oh ds l Hk fo"K; ds izu cid dk fuekZk fd; k g\$ bl izu cid l s f'k{kdk} , oa fo | kFFkZ ka ea fur uohu izuka ds fuekZk dh vHk: fp mRiUu gkschA

izu cid ea fo"K; dh mi yC/k 'k\$kd l kexh dks 'kkfey fd; k x; k g\$ bl ea uohu ek\$yd izuka d\$ fo"K; oLrj f'k{k.k dsmI\$;] dfBukbZLrj vK\$ vadu dh xqkoRrk ds vuq kj l q afBr djdsj [kk x; k g\$ izu cid ea e.My dh ijh{kk ; kstuk ds vuq kj vfry?kqkUkj;] y?kqkUkj; , oa nh?kzUkj; izuka dk l eko\$K fd; k x; k g\$ ifr; ksch ijh{kk dsfy, vH; kl graqoLrj"u"B izuka dk Hk l eko\$K izu cid eafd; k x; k g\$ ftl l s ifr; ksch ijh{kkvka ds vH; kl ea l gk; rk feyschA ifrfnu] ifr l l rkg] ifrekg vK\$ ifro"Kz uohu izuka ds ckjs ea fo | kFFkZ k\$ f'k{kdk} i k' udka ijh{kdk vK\$ l keU; tu l sfo"K; okj e.My uohu izuka dks vkef=r fd; k tkoskA vki ds }kjk i\$kr fo"K; okj uohu izuka dks tkM\$elj ifro"Kz izu cid dk l a kskku e.My }kjk fd; k tkosk] ftl l s izu cid vf/kd ifjiwKZ vK\$ vk/kqudre gks sjg\$

ep\$vk'kk gSfd e.My }kjk tkjh izu cid fo | kFFkZ k\$ f'k{kdk} i k' udka , oa ijh{kdk dsfy, mi ; ksch fl) gkschA

'k\$kdkeukvka l fgr---

1/4s feat 1/2
vkbZ, -, l -

I fpo

N-x- ek/; fed f'k{kk e.My] jk; ij

bdkbz & 01 ty fudkl

vfr y?kq mÜkjh; izu 1/2 vad 1/2

- izu 1& ty fudkl fdl sdgrsgä \ i fjHkk"kk nhft, A (K-VSA)
- izu 2& ty fudkl ds nks egRo fyf[k, A (U-VSA)
- izu 3& Hkfiexr ty fudkl ds dkbz nks ykHk fyf[k, A (K-VSA)
- izu 4& i"Bh; ty fudkl dh fdUgh pkj fof/k; ka ds uke fyf[k, A (K-VSA)
- izu 5& Hkfiexr ty fudkl dh fdUgha pkj fof/k; ka ds uke fyf[k, A (K-VSA)
- izu 6& ty fudkl dh fdUgh nks iz kky; ka ds uke fyf[k, A (K-VSA)
- izu 7& Ql yka ds mfpr fodkl grq ty fudkl D; ka vko'; d gS\ I e>kkb; sA 1/nks fcln½ (U-VSA)
- izu 8& fl pkbz, oa ty fudkl ea nks iæqk vUrj fyf[k, A (U-VSA)
- izu 9& ty fudkl dh ukfy; kj cukrs I e; /; ku nsus ; kX; nks iæqk I ko/kkf; kj fyf[k, A (K-VSA)
- izu 10& i ksy MBI fdl sdgrsgä \ I e>kb; sA (K-VSA)
- izu 11& vko'; drk I svf/kd i kuh [kr I sfudkyuk D; ka vko'; d gS\ (K-VSA)
- izu 12& i kuh dh vf/kdrk I s i kSka dh of) ij D; k foi jhr i Hkko i Mfrk gS\ (U-VSA)
- izu 13& Hkfi I svrfjDr i kuh dh fudkl hj Hkfi ds LokLF; dsfy, fdl izdkj I gk; d gS\ (A/S-VSA)
- izu 14& ^i kuh fudkl h dk vHkko] yo.krk c<kus grqftEenkj gS* foopuk dhft, A (U-VSA)
- izu 15& mu n'kkvka dk mYys[k dhft, ftuds dkj.k Hkfi ea vrfjDr i kuh, d= gks tkrk gS\ (U-VSA)
- izu 16& ty fudkl dk enk ij I dkj kRed i Hkko fyf[k, A (K-VSA)

y?kq mÜkjh; izu 1/3 vad 1/2

- izu 1& ty fudkl I epr ugha gkus ds dkj.k gkus okyh fdUgha rhu gkf; ka dks fyf[k, A (U-SA)

- izu 2& ty fudkl dh fofhkuu iz kkfy; ka dks fp= ds }kjk n'kkb, A (S-SA)
- izu 3& Hkfiexr ty fudkl ds rhu ykHk ,oarhu gkfu fyf[k, A (K-SA)
- izu 4& i"Bh; ty fudkl ds rhu xqk ,oarhu voxqk fyf[k, A (K-SA)
- izu 5& i"Bh; ty fudkl ,oaHkfiexr ty fudkl dh ukfy; ka eadkbzpkj iæq[k varj fyf[k, A (U-SA)
- izu 6& ty fudkl dspkj iæq[k mnns; fyf[k, A (K-SA)
- izu 7& ty fudkl dspkj iæq[k ykHk fyf[k, A (K-SA)
- izu 8& ty fudkl dh vko'; drk ds rhu iæq[k dkj .kka dks l æksi ea l e>kb; sA (U-SA)
- izu 9& fdl ku dsfy, ty fudkl dk Kku D; ka vko'; d gSA Li"V dhft, A (U-SA)
- izu 10& Hkfiexr ty fudkl dh ukfy; kacukrs l e; fdl izdkj dh dfBukbz kkvkrh gS vki bl ds l ek/kku grqD; k mik; djæsa l æksi eafooj.k nhft, A (S-SA)
- izu 11& Vky MBI dk ukekidr fp= cukb; sA (S-SA)
- izu 12& i; kbj.k l j{k.k dh nf"V l sD; k oræku ea^iksy MBI ty fudkl dsfy, mi; Ør gS\ viusfopkj Li"V dhft, A (A/S-SA)
- izu 13& LVku MBI ,oaiksy MBI eavki fdl sl okre ekurs gS vkj D; ka\ foopuk dhft, A (U-SA)
- izu 14& fl pkbzvkj ty fudkl eavarj Li"V dhft, A (U-SA)
- y?kq mUkjh; izu ¼ vad½
- izu 1& ty fudkl dh gsjæ cku izkkyh dh l fp= 0; k[; k dhft, A (U/S-SA)
- izu 2& ty fudkl dh ikÑfrd izkkyh fxfjfmjksu izkkyh l sfdl izdkj fhkuu gS\ Li"V dhft, A (U-SA)
- izu 3& i"Bh; ty fudkl dks l k/kkj.k Ñ"kd vf/kd mi; Ør l e>rk gS\ dkj.k fyf[k, A (A/U-SA)
- izu 4& ty fudkl fdu mnns; kadh i firZdsfy, fd; k tkrk gS\ l e>kb; sA (U-SA)
- izu 5& Ñ"kd }kjk mfpr ty fudkl ugha dj i kus ds dkj.k gkus okys upl kuka dh l ph cukb; sA (U-SA)

nh?kz mÜkjh; izu 1/5 vø1/2

izu 1& ty fudkl ,oafI pkbZ ea ikp iæq[k vlrj fyf[k, A (U-LA)

izu 2& ty fudkl dh ukfy; ka ds fuekZk ds I e; /; ku nrs I e; ikp iæq[k
0; ogkfjd I ko/kkfu; kllfyf[k, A (A-LA)

izu 3& ty fudkl u gksudh n'kk ea gksuokyh ikp iæq[k gkfu; kllfyf[k, A (K-LA)

izu 4& mfpr ty fudkl I s gksuokys ykHka dks I e>kb; sA (U-LA)

izu 5& ty fudkl dh i"Bh; ,oa Hkfrfexr fof/k ea varj Li"V dhft, A (U-LA)

izu 6& ty fudkl dh fofHkku iz kkfy; ka dks fp= }kjk n'kkb; sA (S-LA)

izu 7& vki ,d ixfr'khy N"kd gñ ty fudkl grrqdku I h fof/k dk iz ksx djks\
fof/k dk fooj.k nhft, A (A/S-LA)

&&00&&

bdkbZ & 02

Hkk&l oŕk.k

vfr y?kq mÜkj h; izu ½ v d ½

izu 1& Hkk&l oŕk.k dh ifjHkk"kk fyf[k, A (K-VSA)

izu 2& Hkk&l oŕk.k ds dkbZ nks egRo fyf[k, A (K-VSA)

izu 3& Hkk&l oŕk.k ea iz; D r dh tkusokyh fdllgh pkj t jhc ½ p d ½ ds uke fyf[k, A (K-VSA)

izu 4& Hkk&l oŕk.k ds dkbZ nks i æ d k mnæs; fyf[k, A (K-VSA)

izu 5& ^j s U t x ** f d l s d g r s g s \ l e > k b ; s A (U-VSA)

izu 6& p d u } k j k H k k & l o ŕ k . k d s d k b Z n k s y k H k f y f [k , A (K-VSA)

izu 7& p d u } k j k H k k & l o ŕ k . k d h d k b Z n k s g k f u ; k j f y f [k , A

izu 8& p d u l o ŕ k . k d s l e ; / ; k u n s u s ; k k ; n k s i æ d k l k o / k k f u ; k k f y f [k , A (K-VSA)

izu 9& { k s = i q l r d k f y [k r s l e ; / ; k u n s u s ; k k ; n k s i æ d k l k o / k k f u ; k k f y f [k , A (S-VSA)

izu 10& { k s = i q l r d k d h n k s i æ d k m i ; k s x r k f y f [k , A (K-VSA)

izu 11& Hkk&l oŕk.k dh ifjHkk"kk fyf[k, A (K-VSA)

izu 12& QhYM c d dh l o ŕ k . k e a D ; k m i ; k s x r k g s \ f y f [k , A (K-VSA)

izu 13& buokj V i D ; k g s \ L i " V d h f t , A (U-VSA)

izu 14& j i t x f d l s d g r s g s \ v F k Z L i " V d h f t , A (U-VSA)

izu 15& l o ŕ k . k f d l m n æ s ; g r q f d ; k t k r k g s \ (U-VSA)

izu 16& f d l k u d s f y ; s l o ŕ k . k d k D ; k e g R o g s \ (U-VSA)

izu 17& v l e k u H k k t k v k a o k y s p r H k k t k d k j [k r d k l o ŕ k . k d s s d j æ s \ (A-VSA)

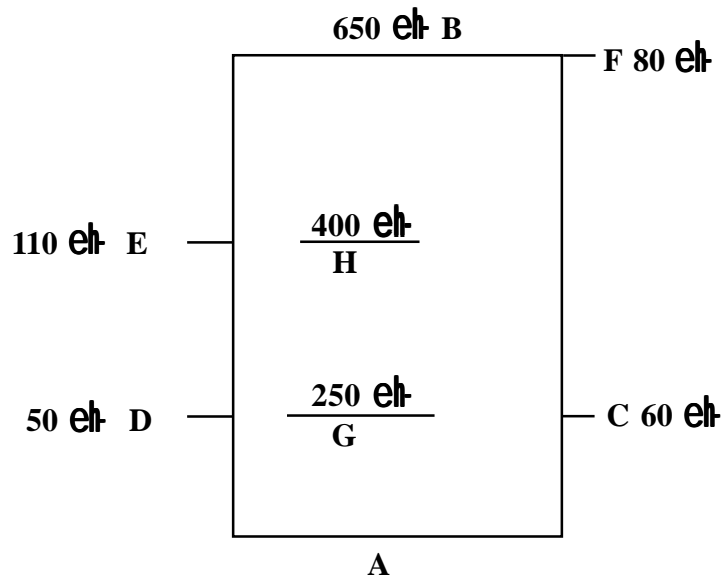
y?kq mÜkj h; izu ¼ v d ½

izu 1& Hkk&l oŕk.k f d l s d g r s g s \ i f j H k k " k k f y [k d j b l d s p k j e g R o H k h f y f [k , A (K-SA)

- izu 2& pŝu }kjk Hk&l oŝk.k ds dkbz rhu xqk , oarhu voxqk fyf[k, A (K-SA)
- izu 3& l oŝk.k ea iz, ksx dh tkus okyh fdllgh rhu pŝuka ds uke , oa mudh yEckbz fyf[k, A (K-SA)
- izu 4& pŝu l oŝk.k ds ekxz ea oŝk vFkok unh ds mi fLFkr gksus ij dŝ seki dj&ka \ l e>kb; sA (A/S-SA)
- izu 5& {ks= iŝLrdk dŝ sfy[krs gŝ\ fof/k l ŝki ea fyf[k, A (S-SA)
- izu 6& {ks= iŝLrdk fy[krs l e; dkŝu&dkŝu l h l ko/kkfu; kŝl/; ku ea j [kuh pkfg, \ dkbz N%fyf[k, A (K-SA)
- izu 7& pŝu l oŝk.k grqiz, ksx fd; s tkus okys dkbz N% iæq[k mi dj .kka ds uke fyf[k, A (K-SA)
- izu 8& , d vk; rkdj eŝku dh yEckbz , oa pŝu l suki us ij Øe'k%450 dMh , oa 300 dMh ik; h x; h rks ml eŝku dk {ks=Qy oxz ehVj ea Kkr dhft, A (A/U-SA)
- izu 9& pŝu ds cMŝ-gksus dk D; k dkj .k gksrk gŝ\ Li "V dhft , A (U-SA)
- izu 10& 10 oxz xIVj pŝu fdruh Hk&e ¼{ks=Qy½ ds cjkcj gksrk gŝ\ (K-SA)
- izu 11& Hk&l oŝk.k ea mi ; ksx fd; s tkus okys ; a=ka ds uke fyf[k, A (K-SA)
- izu 12& tjhc dk oxhZdj.k dhft , A (U-SA)
- izu 13& tjhc ea nkŝk D; ka vkrs gŝ , oa budk fuokj .k dŝ s gksrk gŝ\ (U-SA)
- izu 14& ehVj pŝu dks l e>kb; sA (U-SA)
- izu 15& , d vk; rkdj eŝku dh yEckbz vkŝ pŝu l suki us ij Øe'k%250 dMh vkŝ 80 dMh ik; h xbZ gksrkŝ ml eŝku dk {ks=Qy oxz ehVj ea Kkr dhft, A (A-SA)

y?kq mŝkj; izu ¼ v&½

- izu 1& pŝu l oŝk.k }kjk iŝl ek i tks, d {ks= iŝLrdk ds i "Bks ij v&dr Fkŝ uhpsfn; s tk jgsgŝA bu eki ka dh l gk; rk l sekufp= cukdj {ks=Qy dh x.kuk dhft , A (A-SA)

izu 2& Hk&l o&k.k fdl s dgrsg& \ bl ds vkB i&[k ykHk fyf[k, A (K-SA)

izu 3& fuEu ij fvli .kh fyf[k, $\frac{1}{2}$ dkbz pkj $\frac{1}{2}$ & (K-SA)

$\frac{1}{4}$ $\frac{1}{2}$ x.Vj p&] $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ y{; y.M $\frac{1}{3}$ $\frac{1}{2}$ Økl LVkQ

$\frac{1}{4}$ $\frac{1}{2}$ {ks= i qLrdk $\frac{1}{5}$ $\frac{1}{2}$ vkfIVdy LDok; j A

izu 4& Hk&l o&k.k ea j&t x jkM dk D; k egRo g& \ fyf[k, A (K-SA)

izu 5& f=Hkqt cukrs l e; fdu&fdu ckrka dk /; ku j [kuk pkfg, A (K-SA)

izu 6& Qhrka ds izdkj crkb, A (U-SA)

izu 7& Hk&l o&k.k dk pkj egRo fyf[k, A (U-SA)

izu 8& QhYM c& d& s Hkjh tkrh g& \ fof/k l e>kbz s A (A-SA)

izu 9& p&u ds nk&sk d& s l q&kks tkrsg& \ Li "V dhft, A (A-SA)

nh?kz m&ukjh; izu $\frac{1}{5}$ v&d $\frac{1}{2}$

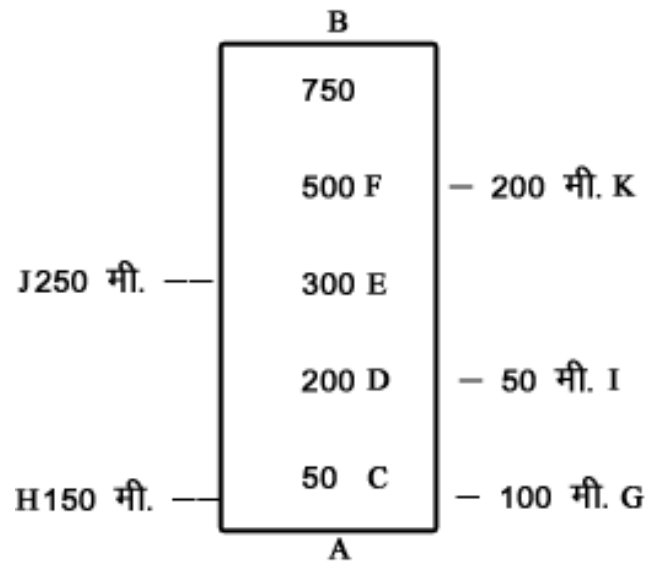
izu 1& tjhc l sukirs l e; dks& dks& l h =qV gkrh g& \ (K-LA)

izu 2& tjhc ea ikbz tkus okyh =fV; ka dks l e>kb, A (U-LA)

izu 3& Hk&l o&k.k ea iz & r g&us okys tjhc& ds izdkj fyf[k, A (K-LA)

itu 4& fuEufyf[kr {k= iqlrdk dsvk/kkj ij {k=Qy Kkr dhft, A (A-LA)

&&00&&

bdkbz & 03

išk & l j{k.k} l ekU; ifjp;

vfr y?kqñÜkjh; izu ½ vø½

- izu 1& išk&l j{k.k fdl sdgrsgā \ ifjHkk"kk nhft, A (K-VSA)
- izu 2& [kji rokj fdl sdgrsgā \ vFkz Li "V dhft, A (U-VSA)
- izu 3& ^jks; ** fdl sdgrsgā \ mnkgj.k l fgr Li "V dhft, A (U-VSA)
- izu 4& l okākh dhVuk'kh fdl sdgrsgā \ l e>kb; sA (U-VSA)
- izu 5& ^l eflor dhV izU/k** dh ifjHkk"kk fyf[k, A (K-VSA)
- izu 6& [kji rokj l sgkus okys dkbz nks ykHk fyf[k, A (K-VSA)
- izu 7& [kji rokj l sgkus okyh dkbz nks gkfu; kñfyf[k, A (K-VSA)
- izu 8& fdlgh pkj l okākh dhVuk'kh j l k; ukā ds uke fyf[k, A (K-VSA)
- izu 9& ijk; Ør pkj , d sdod ukf'k; kād k uke fyf[k, ftudk mi ; ks chtki pkj ds dk; kē eafd; k tkrk gS \ (K-VSA)
- izu 10& fdlgh pkj l sySDVo [kji rokj uk'kh j l k; ukā ds uke fyf[k, A (K-VSA)
- izu 11& [kji rokj dh ifjHkk"kk fyf[k, A (K-VSA)
- izu 12& nks oj.kkRed 'kkduk'kh dk uke fyf[k, A (K-VSA)
- izu 13& l okākh.k fo"k D; k gS \ (K-VSA)
- izu 14& fMākd voLFkk eaQy ds vlnj jgus okys nks dhVka ds uke fyf[k, A (K-VSA)
- izu 15& xLus ds dks l snks dhV vf/kd gkfu i gpkrs gā \ uke fyf[k, A (K-VSA)
- izu 16& thou pØ ds vk/kkj ij [kji rokj kād k oxhādj.k dhft, A (U-VSA)
- izu 17& i kñfrd i kbjsFKñl dh l ph cukb, A (U-VSA)
- izu 18& i kni jkskād k QSyko ds vk/kkj ij oxhādj.k dhft, A (U-VSA)
- izu 19& ckñkē feJ.k dS srS kj fd; s tkrs gā \ fof/k Li "V dhft, A (A-VSA)
- izu 20& pñ usokys dhVka dk fu; æ.k dS sdjrs gā \ fof/k Li "V dhft, A (A-VSA)

y?kq mÙkj h; i zu 1/3 v d 1/2

- i zu 1& I Ecá/k r , oaokLrfod [kji rokj fdl sdgrsgá\ vlrj Li "V dhft , A (U-SA)
- i zu 2& [kji rokjka l sgksusokys dkbz rhu ykHk , oarhu gkfu; kúfyf[k, A (K-SA)
- i zu 3& dhV fu; æ.k dh fofHkUu fof/k; ka ds uke fyf[k, A (K-SA)
- i zu 4& [kji rokjka dk oxhbj.k i Lrqr dhft , A (U-SA)
- i zu 5& dhV fu; æ.k dh t f od fof/k dks mnkgj.k l fgr l e>kb, A (U-SA)
- i zu 6& ^chtki pkj* fdl sdgrsgá\ bl ds pkj i æq[k ykHk fyf[k, A (K-SA)
- i zu 7& Ql yka ds jksx mÙenyu dh pkj i æq[k fof/k; ka dk l áksi ea mYys[k dhft , A (K-SA)
- i zu 8& i kSk l j {k.k j l k; uka ds iz ksx djrs l e; crkb ea ykbz tkus okyh pkj i æq[k l ko/kkfu; kúfyf[k, A (K-SA)
- i zu 9& i kni jksx fu; æ.k ds i æq[k fl) kúrká dk l áksi ea o.kú dhft , A (K-SA)
- i zu 10& /kku eaftad dh deh l sgksusokys jksx dk uke , oa y {k.k fyf[k, A (K-SA)
- i zu 11& rhu , d o"khz [kji rokjka dk oSkkfud uke nhft , A (K-SA)
- i zu 12& fuEu [kji rokj ukf'k; ka dk i jk uke fyf[k, & (K-SA)
  - (i) 2,4-D (ii) 2,4,5-T (iii) MCA
- i zu 13& dhVka dk Ql y mRiknu ea D; k egRo gS\ l e>kb; sA (U-SA)
- i zu 14& dhVukf'k; ka ds fNMelko ds l e; D; k&D; k l ko/kkfu; kaj [kuh pkfg, \ (U-SA)
- i zu 15& fhk&h dh Ql y dks Qy Nnd l ds s scpk, æs\ (A-SA)
- i zu 16& cgp"khz [kji rokjka dk fu; æ.k ds s djæs\ (A-SA)

y?kq mÙkj h; i zu 1/4 v d 1/2

- i zu 1& chtki pkj D; k gS\ pkj dodukf'k; ka ds uke chtki pkj grqfyf[k, A (K-SA)
- i zu 2& i kni jksxka dk cfg"dj.k D; k gS\ (K-SA)
- i zu 3& rñ=dk fo"k ds pkj mnkgj.k nhft , A (K-SA)
- i zu 4& l eflor dhV fu; æ.k D; k gá\ l e>kb; sA (U-SA)

- izu 5& oj.kkRed ,oavoj.kkRed 'kkdukf'k; kaeadk&dk& I svllrj gkrsg&\ (U-SA)
- izu 6& [kji rokj ekuo dsfy; sfdl izdkj mi ; kxh g&\ Li"V dhft, A (U-SA)
- izu 7& Hkk&rd fof/k; ka }kjk dhV fu; æ.k d& s dj&s \ (A-SA)
- izu 8& dhV fu; æ.k ,oa [kji rokj fu; æ.k dh t&od fof/k; ka dh rnyuk dhft, A (U-SA)

nh?kz m&kjh; izu

- izu 1& dhV fu; æ.k dh Ñf"kr ¼ kL; ½ fof/k dk o.k& dhft, A (K-LA)
- izu 2& [kji rokj fu; æ.k dh j l k; fud fof/k dk o.k& dhft, A
- izu 3& [kji rokj fu; æ.k dh Ñf"kr ¼ kL; ½ fof/k dk o.k& dhft, A
- izu 4& jksx m&eyu dh fof/k; ka dk D; k mn&s ; gkr& g&\ fyf[k, A (K-LA)
- izu 5& ikni jksx fu; æ.k ea l k& Åtk&fdl izdkj l gk; d g&\ (K-LA)
- izu 6& 'kjhj ea iz&k ds vk/k& ij j l k; uka dk oxh&dj.k djrs g& smnk&j.k nhft, A (U-LA)
- izu 7& [kji rokj fu; æ.k ifro"lz djus ij Hkh Ql ykaea bl dh deh D; ka ugha gkr& \ (U-LA)
- izu 8& mipkj l scpko J&B gkr& g&A bl ij vi usfopkj 0; Dr dhft, A (A-LA)

&&00&&

bdkbz & 04

Ql y pØ , oa 'k"; Øe ; kst uk

vfr y?kq mÙkj h; i zu ½ v d ½

- izu 1& Ql y pØ fdl s dgrsgā\ (K-VSA)
- izu 2& Ql y pØ dh xgurk l sD; k rkRi ; ZgS\ vFkz Li "V dhft , A (U-VSA)
- izu 3& 'kL; Øe ; kst uk fdl s dgrsgā\ i fjHkk"kk nhft , A (K-VSA)
- izu 4& 'kL; l ?kurk Kkr djus dk l ≠ fyf[k, A (K-VSA)
- izu 5& Ql y pØ dh xgurk Kkr djus dk l ≠ fyf[k, A (K-VSA)
- izu 6& Ql y pØ ds i æ[k ykHk fyf[k, A ½dkbz pkj ½ (K-VSA)
- izu 7& 'kL; ; kst uk dh nks i æ[k fo'kškrk, a fyf[k, A (K-VSA)
- izu 8& Ql y pØ ds fdl gh pkj fl) karka dks fyf[k, A (K-VSA)
- izu 9& mÙke Ql y pØ dh nks fo'kškrk, a l e>kb; sA (U-VSA)
- izu 10& 'kL; xgurk ea of) ds nks l øko fyf[k, A (U-VSA)
- izu 11& Ql y pØ l svki D; k l e>rgā\ vFkz Li "V dhft , A (U-VSA)
- izu 12& Ñ"kd dsfy, Ql y pØ vi ukuk D; kāvko' ; d gS\ l e>kb; sA (U-VSA)
- izu 13& 'kL; Øe ; kst uk l sD; k vk'k; gS\ Li "V dhft , A (U-VSA)
- izu 14& , d Ñ"kd dsfy, 'kL; Ø; ; kst uk cukuk D; kāvko' ; d gS\ Li "V dhft , A (U-VSA)
- izu 15& yx; feud h dgy ds i kškkadk Ql y pØ eaD; k egRo gS\ l e>kb; sA (U-VSA)
- izu 16& Ql y pØ fdl i zkj enk mojr k dks<krk gS\ Li "V dhft , A (U-VSA)

y?kq mÙkj h; i zu ¼ v d ½

- izu 1& Ql y pØ fdl s dgrsgā\ bl ds nks i æ[k ykHk fyf[k, A (K-SA)
- izu 2& Ql y pØ xgurk l sD; k rkRi ; ZgS\ bl dh of) graqkj i æ[k l øko fyf[k, A (U-SA)
- izu 3& 'kL; xguk l sD; k rkRi ; ZgS\ bl sKkr djus dk l ≠ fyf[k, A (K-SA)

- izu 4& Ql y pØ dsfdlugh N%fl) klrka dks l fki ea l e>kb; sA (U-SA)
- izu 5& fdl h Ñf"k QkeZ dh 'kL; Øe ; kstuk }kjk vki dks&dks l h tkudkj h i klr dj l drsg\ fdlugh N% dks fyf[k, A (K-SA)
- izu 6& Ql y pØ ds vkb i æ[k ykHk fyf[k, A (K-SA)
- izu 7& Ql y pØ dks i Hkkfor djus okys fdlugh apkj i æ[k dkj dka dk o.ku dhft, A (K-SA)
- izu 8& vkn'kz Ql y pØ dh vkb i æ[k fo'kSkkrk, a fyf[k, A (K-SA)
- izu 9& enk l j{k.k rFkk [kj i rokj fu; æ.k ds dk; Zea Ql y pØ dh D; k Hkfedk gS\ (U-SA)
- izu 10& 'kL; l ?kurk rFkk Ql y pØ l ?kurk ea D; k vrj gS\ (U-SA)
- izu 11& vPNk Ql y pØ vki fdl sdg\ mnkgj.k Hkh nhft, A (U/A-SA)
- izu 12& vki N-x- dsf'kf{kr Ñ"kd gSA fl fpr {ks= grq, d o"khz , oaf} o"khz Ql y pØ cukb; sA (U/A-SA)
- izu 13& vPNs Ql y mRi knu grq, d Ñ"kd Ql y pØ ds fdu fl) karkadks vi ukrk gS\ (U-SA)
- izu 14& 'kL; ; kstuk cukrs l e; fdl kuka dks fdu l ko/kkfu; ka dks /; ku ea j [kuk pkfg, A fdlgha N% l ko/kkfu; ka dks l e>kb; sA (U-SA)

y?kq mUkj h; izu ¼ v d ½

- izu 1& ^kL; Øe ; kstuk cukuk Qk; nen gS dFku ds l cak ea vi usfopkj fyf[k, A (A-SA)
- izu 2& Ql y pØ dh vk/kfud fopkj/kkj dks j [kkidr djrsgq n'kkb; sfd ; g Ñ"kd ds dgy 0; ; dks de djus ea l gk; d gS\ (A/S-SA)
- izu 3& N-x- ds fl fpr rFkk vl fpr {ks=ka ds fy, , d o"khz Ql y pØ cukb; } rFkk bl l s gks okys ykHkka dks Li "V dhft, A (A/S-SA)
- izu 4& dhV] jksx , oa [kj i rokj fu; æ.k ea Ql y pØ fdl izdkj l gk; d gS\ foopuk dhft, A (A-SA)
- izu 5& mRre Ql y pØ ds vko' ; d y{k.kka dh foLrkj l sfoopuk dhft, A (S-SA)
- izu 6& Ql y pØ ds ykHk , oagkfu; ka dh N-x- ds l mHkZ ea foopuk dhft, A (S-SA)

nh?kz mÜkjh; izu

- izu 1& Ql y pØ l sD; k rkrRi ; ZgS\ vkn'kz Ql y pØ dsfdllgha vkb i æq[k y{k.k
fyf[k, A (K-LA)
- izu 2& Ql y pØ dsfdllgh i kbb fl) kUrka dk o.kz dhft, A (K-LA)
- izu 3& Ql y pØ dks i Hkkfor djusokysfdllghanl dkj dka dk l fki eao.kz dhft, A
(K-LA)
- izu 4& Ql y pØ dsfl) karka dks l knkgj .k l e>kb; sA (K-LA)
- izu 5& Ql y pØ ij i Hkko Mkyusokysdkj dka dk foLrkj l sfooj.k i Lr¶ dhft, A
(A-LA)
- izu 6& Ql y pØ dh xgurk , oa 'kL; l ?kurk ds of) grq l qko nhft, A (A-LA)
- izu 7& Ql y pØ dks i fjHkkf"kr djrs gq bl ds egRo dks Hkkjrh; Ñf"k ds l mHkz ea
js[kkfdar dhft, A (K/U-LA)
- izu 8& 'kL; Øe ; kst uk l sD; k vk'k; gS\ bl dh fo'kškrkvka dks l e>kb; sA (S-LA)
- izu 9& Ñ"kdka }kjk Ql y pØ u vi uk; s tkus ds i æq[k dkj .kka dk mYys[k dj mudk
l ek/kku nhft, A (U-LA)

&&00&&

bdkbz & 05

[krh dh ipfyr fof/k; k; , oa [krh ds izkj

---

vfr y?kqñÜkj; izu 1/2 vð1/2

- izu 1& [krh dh ipfyr fdlgh pkj fof/k; ka dk uke fyf[k, A (K-VSA)
- izu 2& [krh ds fdlgh pkj izkjka dk uke fyf[k, A (K-VSA)
- izu 3& fefJr [krh fdl sdgrsgå\ I e>kdj fyf[k, A (U-VSA)
- izu 4& ICRISAT dk ijk uke fyf[k, A (K-VSA)
- izu 5& jñlpax fdl sdgrsgå\ (K-VSA)
- izu 6& 'kñd [krh dh ifjHkk"kk fyf[k, A (K-VSA)
- izu 7& fefJr [krh ds nks iæqk ykHk fyf[k, A (K-VSA)
- izu 8& 'kñd [krh I svf/kd mRi knu i klr djus ds fy, nks iæqk I ðko fyf[k, A (K-VSA)
- izu 9& fl ãpr [krh fdl sdgrsgå\ (K-VSA)
- izu 10& fl ãpr [krh I svf/kd mRi knu i klr djus grq nks iæqk I ðko fyf[k, A (U-VSA)
- izu 11& j{k d QI y D; k gS\ bl ds nks mnkgj .k nhft, A (K/U-VSA)
- izu 12& I ?ku [krh dk , d QI y pØ fyf[k, A (K-VSA)
- izu 13& fefJr [krh fdl sdgrsgå\ (K-VSA)
- izu 14& xlluk ea vlr%QI y ds: i ea dks I h QI y yxa\ (U-VSA)
- izu 15& 'kñd [krh I svki D; k I e>rs gå\ (U-VSA)
- izu 16& fefJr QI y vks fefJr [krh ea D; k vlrj gS\ (U-VSA)
- izu 17& de tehu gkus ij [krh ds dks I sizkj dks viuk, as A (A-VSA)

y?kq mÜkj; izu 1/3 vð1/2

- izu 1& fefJr [krh fdl sdgrsgå\ bl dh pkj I hek, a fyf[k, A (K-SA)
- izu 2& fl ãpr [krh fdl sdgrsgå\ bl dh pkj I hek, a fyf[k, A (K-SA)

- izu 3& 'ktd [krh fdl sdgrsgd\ bl dh ied[k rhu l eL; k fyf[k, A (K-SA)
- izu 4& 'ktd [krh dh ied[k pkj l eL; k ,oaml snij djusdsmik; fyf[k, A (A-SA)
- izu 5& fl apr [krh l svf/kd mRiknu iklr djusgrqN%i ed[k l pko fyf[k, A (U-SA)
- izu 6& fof'k"V [krh fdl sdgrsgd\ bl ds rhu ied[k ykHk fyf[k, A (K-SA)
- izu 7& l gdkjh [krh fdl sdgrsgd\ bl ds rhu ied[k ykHk fyf[k, A (K-SA)
- izu 8& l keUlj [krh ,oa l gpj [krh dks mnkgj.k l fgr l e>kb, A (U-SA)
- izu 9& fof'k"V [krh D; k gS\ bl ds rhu ykHk fyf[k, A (K-SA)
- izu 10& vf/kd i kuh pkgusokys rhu Ql yka ds okuLi frd uke fyf[k, A (K-SA)
- izu 11& fefJr [krh ds rhu fl)klr fyf[k, A (K-SA)
- izu 12& feyok Ql yka dk oxhdj.k dhft, A (U-SA)
- izu 13& l gk; d Ql yaD; k gd\ l aki ea l e>kb, A (U-SA)
- izu 14& 'ktd [krh ea vf/kd mRiknu ds fy; svki D; k l pko nxs\ (A-SA)
- izu 15& cgq izdkjh; [krh dks ikbz Mkbxke }kjk 0; Dr dhft, A (S-SA)

y?kq mUkjh; izu ¼ vad½

- izu 1& pjxkg [krh D; k gS\ (K-SA)
- izu 2& vUrorhZ Ql y fdl sdgrsgd\ (K-SA)
- izu 3& fof'k"V [krh ,oacgq izdkjh; [krh ea pkj vUlj fyf[k, A (U-SA)
- izu 4& 'ktd [krh ea ,d l h Ql yaD; ka yh tkrh gd\ dkj.k Li"V dhft, A (U-SA)
- izu 5& 'ktd [krh ea vf/kd mRiknu ij vi usfopkj fyf[k, A (A-SA)
- izu 6& fl apr [krh ea ty izl/ku dS sdjxs\ (A-SA)

nh?kz mUkjh; izu ½ vad½

- izu 1& fuEu ij fvli .kh fyf[k, & (K-LA)
- ¼½ cgQl yh [krh] ½½ l keUlj [krh] ¾½ l gpj [krh
- ¼½ vUrorhZ; [krh ½½ jslpax [krh A

- izu 2& cgjzdkjh; [krh fdl s dgrs gš\ bl ds pkj ykHk , oa pkj gkfu; k; fyf[k, A (K-LA)
- izu 3& 'ktd [krh dk o.kzu fuEu 'kh'kzka ds vlrxr dhft, & (K/U-LA)
 ¼½ i fjHkk"kk] ½½ I eL; k ¼dkbz pkj ¼
 ⅓½ vf/kd mRi knu yusgrqI q-ko ¼dkbz pkj ½
- izu 4& 'ktd [krh eaD; k&D; k I eL; k, a vkrh gš\ (K-LA)
- izu 5& fefJr [krh fdl ku dh vkfFkd n'kk ij D; k i Hkko MkYrh gš\ (K-LA)
- izu 6& fefJr [krh ds ykHk fyf[k, A (K-LA)
- izu 7& vkt dh fLFkr eafof'k"V [krh gkfui n D; ka gš\ (U-LA)
- izu 8& fefJr [krh fdu dkj .kka l s i Hkfor gkrh gš\ (U-LA)
- izu 9& fefJr [krh vkt dy vR; Ur vko' ; d gSA D; ka\ (U-LA)
- izu 10& xgjd dh QI y eafI pkbz dh fofHku Økard voLFkkvka dks fyf[k, , oami ; qR vof/k dk mYys[k dhft, A (U-LA)
- izu 11& fefJr [krh dks mlur cukus ds fy; svki D; k I q-ko naxs\ (A-LA)
- izu 12& I ?ku [krh ij 'kkl u dh D; k&D; k ; kst uk, j gš rFkk budk fØ; kUo; u D; k mfpr <æ I sgks ik jgk gš\ bl ij viuh fVli .kh fyf[k, A (A-LA)
- izu 13& pjxkg [krh ¼j pax½ dk i pyu gekjs nsk ea u gks ikus ds dkj .kka ij i zdk'k Mkfy, A (A-LA)

&&00&&

bdkbz & 06
 QI yka dh [krh

---

vfr y?kpnÙkjh; izu ½ vð½

- izu 1& /kku dh pkj l qñ/kr fdLeka dsuke fyf[k, A (K-VSA)
- izu 2& l ks kchu dk ouLifrd uke ,oady fyf[k, A (K-VSA)
- izu 3& l jted[kh dh pkj l ðj fdLeka dsuke fyf[k, A (K-VSA)
- izu 4& l jted[kh ,oapuk dk okuLifrd uke fyf[k, A (K-VSA)
- izu 5& xluk ,oal jted[kh dk dy fyf[k, A (K-VSA)
- izu 6& l Qn eñ yh ,oav'oxðkk dk okuLifrd uke fyf[k, A (K-VSA)
- izu 7& Hkxjkt ,oal Qn eñ yh dk dy fyf[k, A (K-VSA)
- izu 8& l Qn eñ yh ds nks vksk/kh; xqk fyf[k, A (K-VSA)
- izu 9& e'k: e dh ykdfiz rk ds nks iæ[k dkj.k fyf[k, A (K-VSA)
- izu 10& v'oxðkk ds nks vksk/kh; xqk fyf[k, A (K-VSA)
- izu 11& ekul w vkkfjr Hkkjrh; Ñf"ka ea QI yka dks fdrus oxkð ea çkà/k x; k gS \ (K-VSA)
- izu 12& ^QI y** dh vi us'kCnka ea , d l Vhd i fjHkk"kk fyf[k, A (U-VSA)
- izu 13& jch dh nks QI yka ds okuLifrd uke fyf[k, A (U/K-VSA)
- izu 14& rst xeZ ,oa'ktð gok dks l gu djusokyh QI yka dks D; k dgrsgð \ mnkj .k nhft , A (U-VSA)
- izu 15& /kku dk okuLifrd uke ,oady fyf[k, A (K-VSA)
- izu 16& /kku dh nj l si dusokyh pkj fdLeka dsuke fyf[k, A (K-VSA)
- izu 17& , d gDVj /kku dh jki kbZ ds fy, fdrus {ks=Qy ea ul jh yxkus dh vko' ; drk gkxh \ (A-VSA)
- izu 18& vjgj dk okuLifrd uke ,oady fyf[k, A (K-VSA)

y?kq mÙkj h; i zu 1/3 v d 1/2

- izu 1& xluuk] puk , oa l ks kchu i R; d Ql y ds N-x- grq nks&nks vuqkål r mlur fdLeka dk uke fyf[k, A (A/K-SA)
- izu 2& puk] l ks kchu , oa l j t e d [kh dh c v k b z g r q c h t n j 1/4 fr g D V s j 1/2 fyf[k, A (K-SA)
- izu 3& puk] l ks kchu , oa l j t e d [kh dh i fr g D V s j m i t fyf[k, A (K-SA)
- izu 4& l Qn e w y h dk okuLi fr d uke] d y , oa nks v k s k / k h ; x q k fyf[k, A (K-SA)
- izu 5& /kku dh Ql y e a y x u s o k y s n k s j k s k a , oa nks dh V k a dk uke , oa b u d s f u ; æ . k r F k k j k d F k k e d s m i k ; fyf[k, A (K-SA)
- izu 6& 'or cVu e'k: e d s m R i k n u dh f o f / k d k s Ø e o k j l f k i e a l e > k b , A (U-SA)
- izu 7& j r u t k r dk okuLi fr d uke d y , oa nks v k f F k d e g R o fyf[k, A (K-SA)
- izu 8& d k y e s k dk okuLi fr d uke d y , oa nks v k s k / k h ; e g R o fyf[k, A (K-SA)
- izu 9& M i k s f o f / k f d l Q l y l s l æ f / k r g s \ b l l s v k i D ; k l e > r s g s \ l i " V d h f t , A (U/A-SA)
- izu 10& /kku e a [k j i r o k j f u ; æ . k dh j k l k ; f u d f o f / k d k s m n k g j . k } k j k l e > k b ; s A (U-SA)
- izu 11& p u s d s i k s k s e a v f / k d ' k k [k k m R i l u d j u s d s f y , d k s l h f Ø ; k dh t k r h g s \ l e > k b ; s A (U-SA)
- izu 12& x l u s dh c v k b z d s f y , v k i c h t f d l i z k j r s k j d j æ s \ (A/S-SA)
- izu 13& v k i x l u s e a y k y l M e u j k s dh i g p k u f d l i z k j d j æ s r F k k b l j k s dh j k d F k k e d s s d j æ s \ (S-SA)
- izu 14& m l Q l y dk o s k f u d u k e , o a d y fyf[k, f t l e a l o k z / k d i k s / h u i k ; k t k r k g s A i k s / h u dh i f r ' k r e k = k H k h fyf[k, A (U-SA)
- izu 15& Q Y y h H k s n d , o a i R r h y i s d dh V f d l Q l y d k s l o k z / k d u p l k u i g p k r k g s b u d s j k d F k k e d s m i k ; H k h fyf[k, A (U-SA)

y?kq mÙkj h; i zu 1/4 v d 1/2

- izu 1& de v o f / k o k y h v j g j dh f d L e k a d s y k d f i z r k d s d k j . k fyf[k, A (U-SA)

- izu 2& 'kkdkgkjH Hkktu ea l ks kchu dh mi ; kfxrk dks i fri kfnr dhft, A (U-SA)
- izu 3& nyguh Ql yka ea chtki pkj D; ka vko' ; d gS\ (U-SA)
- izu 4& nyguh Ql yka ea yxus okys dhVka dh l pph cukb; sA (U-SA)
- izu 5& vki i ; kbj.k dksu p l ku i gpk, cx\$ dhV fu; æ.k fdl idkj djæksA (S-SA)
- izu 6& xlus ea cç/kbz dh fof/k; ka dks l fp= l e>kb; sA (S-SA)
- izu 7& xlose afl js l sfl js feyk dj rFkk vj[kq feyk dj cks/kbz dh fof/k ea varj Li"V dhft, A (U-SA)

nh?kz mUkjH; izu 15 v d 1/2

- izu 1& /kku dh [krh dk o.ku fuEu 'kh"kdka ds vlrxr dhft, & (K-LA)
  - 1/4 1/2 Hkfe] 1/2 1/2 tyok; j 1/8 1/2 [kkn , oamo] d 1/4 fr gS 1/2
  - 1/4 1/2 vkfFkd egRo 1/4 kbz nks 1/5 1/2 mi t@gS
- izu 2& /kr d p kjh 1/4 okj i k Bk 1/2 dh [krh dk o.ku fuEu 'kh"kdka ds vlrxr dhft, %& (K-LA)
  - 1/4 1/2 okuLi frd uke , oady] 1/2 1/2 fdUgh nks iz tkfr; ka ds uke
  - 1/8 1/2 vkSk/kh; egRo 1/4 kbz nks 1/4 1/2 tyok; j 1/5 1/2 mi t @ gDV s A
- izu 3& i p huk dh [krh dk o.ku fuEu 'kh"kdka ds vlrxr dhft, %& (K-LA)
  - 1/4 1/2 okuLi frd uke , oady] 1/2 1/2 vkSk/kh; egRo 1/4 kbz nks
  - 1/8 1/2 tyok; j 1/4 1/2 Hkfe 1/5 1/2 mi t @ gS
- izu 23& xlus dh [krh ea j fi æ (Wrapping) rFkk i k mi æ (Propping) dsegRo dks l e>krs gq] bl dh fØ; k fof/k fyf[k, A (U-LA)
- izu 24& xlus dh Ql y ds idus dh tkp dh fof/k; ka dh l kjk k ea p p k z dhft, rFkk vki ds fopkj l s l ok e fof/k dks l h gS 0; Dr dhft, A (U-LA)
- izu 25& xlus dh i Mh yrs l e; /; ku ea j [ks tkus okys dkbz nl fclnç/ka dh tkudkjH nhft, A (U-LA)
- izu 26& xlose a thok.kç/ka }kj k yxus okys j ks x ka dh fuEu fclnç/ka ea p p k z dhft, &(S-LA)
  - 1/4 1/2 j ks dk uke] 1/2 1/2 thok.kç dk uke] 1/8 1/2 j ks dh j kd Fkke
- izu 27& l ks kchu ds vks] kfxd egRo dks js [k fdr djrs gq bl dh [krh ea thok.kç dYpj dk iz ks fdl idkj djæ} Li"V dhft, A (A/S-LA)

&00&&

vkSk/kh; , oa 0; ol kf; d Ql ya

vfr y?kq mÜkjh; itu 1/2 v d 1/2

itu 1& I Qn eñ yñ dh okuLi frd uke , oad yñ fyf[k, A (K-VSA)

itu 2& foFkkfu; k I kEuhQj k fdl vkSk/kh; i kSk s dk okuLi frd uke gS\ bl dsnksegrO Hkh fyf[k, A (U-VSA)

itu 3& ckyka dks LoLF;] dky} ?kuscuk, j [kus dsfy, fdl vkSk/kh; i kSk s rFkk ml ds fdl Hkkx dk mi ; ks fd ; k tkrk gS\ (A-VSA)

itu 4& Ropk ds fu[kkj , oa t kMka ds nnZ dks nij djus ds fy, orEku ea I okZ/kd ykd fiz ; vk ; pñnd i kSk s dk okuLi frd uke , oad yñ fyf[k, A (A-VSA)

y?kq mÜkjh; itu 1/3 v d 1/2

itu 1& rñyl h ds/kkfeZ , oavkSk/kh; egRo ij izk'k Mkyrsgq bl dh nks iztkfr ; ka ds uke fyf[k, A (K/U-SA)

itu 2& eñ yñ dh [krh dh izdq[k dfBukb; ka dks crkrs gq mRre eñ yñ dh rhu fo'kSk r k , a fyf[k, A (K/U-SA)

itu 3& pus ds i kSk s ea vf/kd 'kk [kk mRi l u djus ds fy, dkS I h fØ ; k dh tkrh gS\ I e>kb ; sA (U-SA)

itu 4& xlus dh cñkbZ ds fy, vki cht fdl izdkj r\$ kj djæ s\ (A/S-SA)

y?kq mÜkjh; itu 1/4 v d 1/2

itu 1& ^I Qn eñ yñ dh [krh N"kdka ds fy, ojnku fl) gks jgh gS* bl dFku dh I gefr ea vi usfopkj 0; Dr dhft , A (U-SA)

itu 2& I Qn eñ yñ dh tMka dh [kñkbZ I [kkuk] cht dk I æg.k vki fdl izdkj djæA (A/S-SA)

nh?kz mÜkjh; itu 1/5 v d 1/2

itu 1& I Qn eñ yñ dh [krh I svf/kd mRiknu i klr djus ds fy, fuEu tkudkfj ; ka nhft , & (K-LA)

1/4 1/2	Hkñe dh r\$ kjh]	1/2 1/2	cht dh ek=k
1/3 1/2	ckus dh fof/k	1/4 1/2	[kkn , oamoj d]
		1/5 1/2	[kñkbZ

izu 2& fl ekšMšl ; k l kbušUl l oržeku eaššfYid bZku dsL=kr ds: i eamHkj jgk
 gš bl dsMRIknu gšrqmlur Ńf" k dk; Zekyk dh : i jš[kk iLrŋ dhft, A
 (U/A-LA)

izu 3& ešFkk ; k iŋhuk ds vf/kd MRIknu gšrq fuEu 'kh"kdka ea Ńf" k dk; Z ; kst uk
 cukb; & (S-LA)

¼1½ iztkfr; ka , oamllur fdLeš ½2½ tyok; qo Hkŋe

½3½ cŋ/kbš ¼4½ Ql y l j {k. k} ½5½ vkšk/kh; egRo

izu 4& [kk | egRo okysQQŋ dksD; k dgrsgš\ bl QQŋ dh MRIknu rduld dk
 o.kš fuEu 'kh"kdka ea dhft, & (S-LA)

¼1½ [kk | , oa vkšk/kh; egRo] ½2½ iæq[k iškj

½3½ ukekšdr fp= ¼j puk½ ¼4½ Likfuæ

&&00&&

bdkbz & 07

Ñf"k iđ kj l ɔk, i

vfr y?kqñÜkjh; izu ¼vd 2½

- izu 1& Ñf"k iđ kj l ɔk fdl s dgrsgđ\ (K-VSA)
- izu 2& Ñf"k iđ kj l ɔk ds nks egRo fyf[k, A (K-VSA)
- izu 3& Ñf"k iđ kj dk; đrkZ ds nks i ɛđk xqk fyf[k, A (K-VSA)
- izu 4& fo"k; fo'kšK ds nks i ɛđk xqk fyf[k, A (K-VSA)
- izu 5& xkeh.k Lrjh; dk; đrkZ ds nks i ɛđk xqk fyf[k, A (K-VSA)
- izu 6& Ñ"kd esyk ds dkbz nks egRo fyf[k, A (K-VSA)
- izu 7& l ewj ppkZ ds nks ykHk fyf[k, A (K-VSA)
- izu 8& n'; J0; l kexh ds nks ykHk fyf[k, A (K-VSA)
- izu 9& vks pkfjd f'k{k.k fdl s dgrsgđ\ (K-VSA)
- izu 10& vuks pkfjd f'k{k.k fdl s dgrsgđ\ (K-VSA)
- izu 11& iđ kj f'k{k.k dh i fjHkk"kk nhft, A (K-VSA)
- izu 12& iđ kj f'k{k.k ds nks fl) kUr fyf[k, A (K-VSA)
- izu 13& Vsyhfotu fdl iđkj dh iđ kj l kexh gš\ l e>kbz sA (K-VSA)
- izu 14& iđ kj dk; Zea iđ kkl d dksu gsrk gš\ Li"V dhft, A (K-VSA)
- izu 15& iđ kj dk; Zea fo"k; fo'kšK ds dkbz nks dk; Zfyf[k, A (K-VSA)
- izu 16& J0; &n'; l kexh l svki D;k l e>rs gđ\ Li"V dhft, A (U-VSA)
- izu 17& 'kh?kz iđ kj dsfy, dksu l h fof/k vi uk, ks\ (A-VSA)

y?kq mÜkjh; izu ¼vd 3½

- izu 1& Ñf"k iđ kj l ɔk fdl s dgrsgđ\ bl ds nks egRo fyf[k, A (K-SA)
- izu 2& Ñf"k iđ kj dk; đrkZ ds N% i ɛđk xqk fyf[k, A (K-SA)
- izu 3& fo"k; fo'kšK ds N% i ɛđk xqk fyf[k, A (K-SA)
- izu 4& xkeh.k Lrjh; Ñf"k iđ kj dk; đrkZ ds N^ i ɛđk xqk fyf[k, A (K-SA)
- izu 5& ~Ñf"k in'kZuh** ds dkbz N% i ɛđk xqk fyf[k, A (K-SA)

- izu 6& n' ; J0; I k/kuka dk oxhbj.k dhft , A (U-SA)
- izu 7& Ñf" k i ð kj dk; ðrkZ ds vkb I keku; drD; fyf[k, A (K-SA)
- izu 8& vks pkfjd , oavuks pkfjd f'k{k.k i) fr eapkj i æ[k vlrvj fyf[k, A (U-SA)
- izu 9& I.R.D.P. D; k gS\ (U-SA)
- izu 10& vPNs i ð kj dRrkZ ds rhu xqk fyf[k, A (U-SA)
- izu 11& i ð kj ds0; fDrxr I Ei dZ ds ykHk fyf[k, A %dkbZ N%½
y?kq mÙkj h; izu %vd 4½
- izu 1& dkbZ pkj vikjn' khZ n' ; I kexh; ka dk mnkgj .k nhft , A (K-SA)
- izu 2& eut; ka dks rdudh , oai ð kkl u }kjk nh tkus okyh I ok, i fyf[k, A (K-SA)
- izu 3& i ð kkl u fof/k }kjk gkus okyh gkfu; k; fyf[k, A (K-SA)
- izu 4& Ñf" k i ð kj I okvka l sfdl kuka dks feyusokys ykHk dk mYys[k dhft , A (U-SA)
- izu 5& ^Ñf" k i ð kj I sfdl kuka ea tkxfr vk; h gB** bl ij vi usfopkj fyf[k, A(A-SA)
- nh?kZ mÙkj h; izu %vd 5½
- izu 1& Ñf" k i ð kj I ok fdl sdgrsgS\ bl dk; Zeal yXu dk; ðrkZ ds vkb i æ[k xqk fyf[k, A (K-LA)
- izu 2& Ñf" k i ð kj I ok ds l æBu dk o.ku dhft , A (K-LA)
- izu 3& Ñf" k i ð kj I ok ds vlrxr I pkfyr fdugh ikp ; kst ukvka dk I fks ea o.ku dhft , A (K-LA)
- izu 4& i ð kj f'k{k dk HkkSrd egRo D; k gS\ (K-LA)
- izu 5& xkoka ea Ñf" k i ð kj dk; kZ ea vkus okyh dfBukbZ ka dk mYys[k dhft , A (U-LA)
- izu 6& vks pkfjd , oavuks pkfjd f'k{k.k ea ikp i æ[k varj fyf[k, A (U-LA)
- izu 7& i ð kj f'k{k ds ek/; e I seut; ds0; ogkj ea D; k&D; k ifjorZu gkrs gS\ (A-LA)

&&00&&

bdkbz & 08

vyÑr cxxokuh vFkok m | kfudh

vfr y?kqñÜkj; izu ½ vñ½

- izu 1&   vyÑr m | kfudh dh ifjHkk"kk fyf[k, A (K-VSA)
- izu 2&   vi usn'sk ds pkj egRoI wZ 'kkkkdkjh m | kuka ds uke fyf[k, A (K-VSA)
- izu 3&   vyÑr m | kfudh ds nks i ed[k egRo fyf[k, A (K-VSA)
- izu 4&   xg okfVdk fdl sdgrsgã\ Li"V dhft, A (U-VSA)
- izu 5&   gfj; kyh I sD; k rkRi ; Zgs\ I e>kb; sA (U-VSA)
- izu 6&   xygnkmnh dk okuLi frd uke] , oanks mlur iztkfr; ka dk uke fyf[k, A (K-VSA)
- izu 7&   fMI cfMæ fdl sdgrsgã\ I e>kb; sA (U-VSA)
- izu 8&   gfj; kyh dh pkj okñNr fo'k'skrk, a fyf[k, A (K-VSA)
- izu 9&   mÙke gfj; kyh dh pkj fo'k'skrk, a fyf[k, A (K-VSA)
- izu 10&   Mgyf; k , oaXyñMvksyl dk okuLi frd uke , oadgy fyf[k, A (K-VSA)
- izu 11&   ihys xykc dh nks tkfr; ka ds uke fyf[k, A (K-VSA)
- izu 12&   Mgyf; k dh ifr gDV; j mi t crkb, A (K-VSA)
- izu 13&   xnk dh c'kbZ fdl ekg ea djuh pkfg, \ (K-VSA)
- izu 14&   vyÑr cxxokuh dh ifjHkk"kk nhft, A (K-VSA)
- izu 15&   ckM+ (Hedge) D; k gs\ (K-VSA)
- izu 16&   dkj I Ttk (Edge) I sD; k I e>rs gã\ (U-VSA)
- izu 17&   dkj I Ttk (Edging) ds izdkj ka ds uke fyf[k, A (U-VSA)
- izu 18&   xykc ea dkV&NkV D; ka dh tkrh gs\ (U-VSA)
- izu 19&   xykc ea ÑUru d\$ s djuk pkfg, \ (A-VSA)
- izu 20&   vPNh jki .kh dh r\$ kjh d\$ s djuh pkfg, \ (A-VSA)

y?kq mÜkjh; i zu 1/3 v d 1/2

- izu 1& vyÑr m | kfudh dh i fjHkk"kk , oabl ds plj egRo fyf[k, A (K-SA)
- izu 2& xg okfVdk fdl s dgrsgs\ bl ds plj i ed[k ykHk fyf[k, A (K-SA)
- izu 3& gfj; kyh fdl s dgrsgs\ bl ds plj i ed[k ykHk fyf[k, A (K-SA)
- izu 4& xgkyc dh [krh dk o.ku fuEu 'kh"kdka ds vlrxr dhft, & (K-SA)
- 1/4 1/2 i d kj.k 1/2 1/2 fo d/fjæ
- 1/3 1/2 i n'kz h dsfy, mi ; Dr iztkfr 1/4 kbz nks 1/4 1/2 dlru A
- izu 5& xg okfVdk ds vko' ; d dkbz N% Hkkx 1/4 v k k 1/2 dsuke fyf[k, A (K-SA)
- izu 6& ek\$ eh i ði ka dks mxkrs l e; /; ku nus ; kx; dkbz vkB l ko/kkfu; ka fyf[k, A (K/S-SA)
- izu 7& vyÑr m | kfudh ds {ks= ea of) grq dkbz vkB l qko fyf[k, A (U-SA)
- izu 8& gfj; kyh fodl fr djus dsfy, ?kkl , oaLFky dk pqko djrs l e; /; ku nus ; kx; rhu&rhu ckra fyf[k, A
- izu 9& xgynkÅnh ea yxus okys dhvka dsuke fyf[k, A (K-SA)
- izu 10& Nks/s vdkj ds i k\$ka dh vf/kdre Åpkbz fdruh gkuh pkg, \ (K-SA)
- izu 11& l kfYo; k ds i k\$ka ea fdu&fdu jæka ds i ði f[kyrs gs\ (K-SA)
- izu 12& ckul kbz l svki D; k l e>rs gs\ (U-SA)
- izu 13& Vks i vjh (Topiary) l sD; k l e>rs gs\ Li"V dhft, A (U-SA)
- izu 14& >kfM+ ka, oamudh i fVV; kagrmi ; Dr i k\$ka dk pqko vki d\$ sdjæ s\ (U-SA)
- izu 15& m | ku ea ^ty m | ku** 1/4 fyfy rky** 1/2 D; kafufe r fd; s tkrs gs\ (U-SA)
- izu 16& ty m | ku grq fdu&fdu i k\$ka dk pqko djæ s\ (A-SA)
- izu 17& m | ku ea 'ksy m | ku dh mi ; k\$xr k ij vi usfopkj 0; Dr dhft, A (A-SA)

y?kq mÜkjh; i zu 1/4 v d 1/2

- izu 1& xg okfVdk dks i fjHkkf"kr dhft, A (K-SA)
- izu 2& gkbMki kfuDI D; k gs\ l e>kb; sA (U-SA)

- izu 3& xykc eafolVfjæ I svki D;k I e>rs gð\ (U-SA)
- izu 4& vyÑr o{kka dks oxhÑr dhft, A (U-SA)
- izu 5& xeys ea i kks yxkus dh fof/k I e>kb, A (S-SA)
- izu 6& ckuI kbZ cukus dh fof/k , oaj [k j [kko ij vi usfopkj 0; Dr dhft, A (A-SA)
- nh?kz mÙkj; izu 1/5 v d 1/2
- izu 1& xynkmnh **"vFlot"** xnk dh [krh dk o.ku fuEu 'kh"kdka ds vLrxr dhft, &
 1/4 1/2 okuLifrd uke , oady 1/2 1/2 mlur fdI ea 1/2 dkbZ pkj 1/2 (K-LA)
 1/3 1/2 i d kj.k 1/4 1/2 egRo 1/2 dkbZ nkz 1/5 1/2 mi t@g\$
- izu 2& Mgy; k **"vFlot"** xySMvksyl dh [krh dk o.ku fuEu 'kh"kdka ds vLrxr dhft, &
 1/4 1/2 okuLifrd uke , oady 1/2 1/2 mlur fdLea 1/2 dkbZ pkj 1/2 (K-LA)
 1/3 1/2 i d kj.k 1/4 1/2 egRo 1/2 dkbZ nkz 1/5 1/2 mi t@g\$
- izu 3& gfj; kyh dk o.ku fuEu 'kh"kdka ds vLrxr dhft, & (K-LA)
 1/4 1/2 Hkfe dk puko] 1/2 1/2 Hkfe dh r\$ kjh] 1/3 1/2 egRo 1/2 dkbZ nkz
 1/4 1/2 ?kkl dk puko 1/5 1/2 ns[kHky A
- izu 4& m|ku ea yxk; s tkus okyh i kp yrkvka ds oKkfud uke , oa i d kj.k fof/k fyf[k, A (K-LA)
- izu 5& gfj; kyh dks i fjHkkf"kr djrs gq s vPNh gfj; kyh dh fo'k\$krk, j fyf[k, A (K/U-LA)
- izu 6& VfeLuy cM] QLVZ Økmu rFkk f}rh; Økmu I sD; k I e>rs g\$ \ foLrkj I s I e>kbz, sA (U-LA)
- izu 7& xnk dh iztkfr; ka dk oxh d j.k dhft, rFkk i R; d dk , d mnkgj.k nhft, A (U-LA)
- izu 8& Hkkjr ea vyÑr cxxokuh dk Hkfo"; mTtoy g\$A bl ij vi usfopkj 0; Dr dhft, A (A-LA)
- izu 9& Hkkjr ea vyÑr cxxokuh dh n; uh; fLFkfr ds dkj.k ka dh foopuk dhft, A (U/A-LA)

bdkbz & 09
i ksk i D/kLu , oa Qyka dh [krh

---

vfr y?kpnUkjh; izu 1/2 vD1/2

- izu 1& okuLifrd izl kj.k fdl sdgrsgs\ (K-VSA)
- izu 2& okuLifrd izl kj.k ds nks ykHk , oa nks gkfu fyf[k, A (K-VSA)
- izu 3& yfxd izl kj.k dh ifjHkk"kk fyf[k, A (K-VSA)
- izu 4& yfxd izl kj.k ds nks xqk , oa nks gkfu fyf[k, A (K-VSA)
- izu 5& okuLifrd izl kj.k , oa yfxd izl kj.k ea dkbznks iæfk vlurj fyf[k, A (U-VSA)
- izu 6& xkfjW/X (Grafting) fdl sdgrsgs\ (K-VSA)
- izu 7& xW/h (Gootee) l sD; k rkRi ; Zgs\ (K-VSA)
- izu 8& cfMak (Budding) fdl sdgrsgs\ (K-VSA)
- izu 9& vkpyk dk okuLifrd uke] , oanksmllur fdLeafyf[k, A (K-VSA)
- izu 10& dktwdk okuLifrd uke, oa dty dk uke fyf[k, A (K-VSA)
- izu 11& i kskka dh l æ; k c<teus dh rduhfd dksD; k dgrsgs\ (K-VSA)
- izu 12& yfxd iztuu ds nks ykHk fyf[k, A (K-VSA)
- izu 13& i i hrk ea izl kj.k fdl fof/k }kjkdjæksA (S-VSA)
- izu 14& u; s i ksksmRi ll u djusdsfy, izl kj.k dh dksu l h fof/k dk iz ksk fd; k tkrk gs\ ifjHkkf"kr dhft, A (K-VSA)
- izu 15& okuLifrd izl kj.k dh l okæ/kd ipfyr fof/k dksu l h gs\ l e>kb; sA (U-VSA)
- izu 16& eßUtQjk bfUMdk Qy dh nks mllur fdLea ds uke fyf[k, A (U-VSA)
- izu 17& Hkkjrh; Qyka ds jktk dk okuLifrd uke , oa dty fyf[k, A (U-VSA)
- izu 18& fev l h dty ds nks i kskka ds uke fyf[k, aA (U-VSA)
- izu 19& dksfgj l Qnk fdl Qy dh mllur fdLe gs bl dty ea dksu l k foVkfue l okæ/kd ik; k tkrk gs\ (U-VSA)

y?kq mÜkj h; i zu 1/3 v d 1/2

- izu 1& : Vst , oaxk¶Vst earhu iæq[k vlrj fyf[k, A (U-SA)
- izu 2& okuLifrd i d kj.k dh fof/k; ka dk oxh d j .k fyf[k, A (U-SA)
- izu 3& dVgy dh [krh dk o.kü fuEu 'kh"kdka ds vlr xr dhft , & (K-SA)
  - 1/4 1/2 okuLifrd uke , oadgy] 1/2 1/2 mlur fdLea 1/2dkbz nk3
  - 1/3 1/2 egRo 1/2dkbz nk3] 1/4 1/2 mi t i fr g\$
- izu 4& xkr¶¶x dh I Qyrk dsfy, pkj vko' ; d I pko fyf[k, A (U-SA)
- izu 5& vke dh QI y ea yxusokys nks dhVks , oanks jkska dk uke rFkk mudsfu; æ.k ds mik; fyf[k, A (K/A-SA)
- izu 6& vke dks Qyka dk jktk D; ka dgrag\$ \ I e>kbz; sA (U-SA)
- izu 7& ve: n ds i k\$ka ea o" kZ eafdruh ckj i qi u , oa Qyu dh fØ; k gkrh g\$ \ bl ea I s N"kd dks dksu I h Qyu dk puko djuk pkfg, vks D; ka \ (U/A-SA)
- izu 8& fuEu ij fVli .kh fyf[k, & (K-SA)
  - 1/4 1/2 , dkrj Qyu] 1/2 1/2 C : N vuq kr 1/3 1/2 vke ds jksx , oa dhV
- izu 9& , dkrj Qyu fdl Qy eagkrk g\$ bl snj djus dsnks mik; crkb; sA (U-SA)
- izu 10& ^ex cgkj** I svki D; k I e>rs g\$ \ Li "V dhft , A (U-SA)
- izu 11& cgkj mi pkj dh vko' ; drk fdl Qy eagkrh g\$ rFkk I okre Qy fdl cgkj mi pkj I siklr gkrk g\$ \ (U-SA)
- izu 12& vEc\$ ex rFkk gLr cgkj ea i qi rFkk Qy vkus ds I e; dk mYys[k dhft , A (U-SA)
- izu 13& P; ouit'k dk eq; ?kVd D; k g\$ \ ml dk 1/2 Qy dk 1/2 okuLifrd uke , oadgy fyf[k, A (A-SA)

y?kq mÜkj h; i zu 1/4 v d 1/2

- izu 1& vkei kyh , oaefYydk fdl Qy dh mlur fdLea g\$ muds tudka ds uke rFkk I dj.k dk idkj fyf[k, A (A/S-SA)
- izu 2& vkoyk ea foVkfau I h dh ek=k n'kkrs gq bl ds vkSk/kh; egRo , oa mi ; ksx fyf[k, A (U/K-SA)

izu 3& xw/h fof/k dh l fp= 0; k[; k dhft, rFkk ; g fof/k fdu Ql yka ds iD/kU ea
l okf/kd ipfyr g\$ fooj.k nhft, A (S-SA)

izu 4& nkc dye fdrus izkj l sdh tkrh g\$ fp= }kjk j\$kkdr dhft, A (S-SA)

izu 5& ve: n dh izq[k fdLea dh l ph fuEu izkj vk/kkj ij cukb; s& (U-SA)

¼½ mlur fdLea dh l ph] ½½ mdBk jk\$kh] ¾½ l dj fdLeaA

¼½ N-x- grqmi ; Dr fdLeaA

nh?kz mUkj; izu ½ vD½

izu 1& i k\$ k iD/kU dh fofkku fof/k; ka dk oxhdj .k fyf[k, A (U-LA)

izu 2& vke vFkok ve: n dh [krh dk o.kU fuEu 'kh"kdka ds vlrxr dhft, &(K-LA)

q ¼½ mRi fUk LFkku] ½½ i k\$kd eku] ¾½ tyok; q

¼½ vkfFkd egRo ½dkbz nk\$ ¼½ vf/kd mi t i klr grq l qko A

izu 3& vki vius m|ku ea vke ds, dkrj Qyu jkdus ds fy, dks & dks l smik;
djksA (A/S-LA)

izu 4& ve: n dh rhuka cgkj ka ds ckjs ea foLrr tkudkj nrs gq crkb, vki fdl
cgkj dk mi ; kx Ql y i klr djus ds fy, djks \ ml s yus ds dkj .k Hkh
fyf[k, A (S-LA)

izu 5& vke ea yxus okys izq[k dhVka , oa chekfj ; ka dk mYys[k djrs gq jkdFkke ds
mik;] ftl svki fer0; ; h fof/k l e>rs g\$ fyf[k, A (K/S-LA)

izu 6& bukfpk vk\$ xkfVax ea vrj fy[krs gq] xkfVax dh bfi dks/kby fof/k dks
l fp= l e>kb; sA (U/S-LA)

izu 7& ys fjx] iz kj .k dh l jy , oafer0; ; h fof/k ekuh tkrh g\$ D; ka \ l e>krs gq
bl ds izkj fyf[k, A (U/A-LA)

izu 8& dktwdh vf/kd mi t i klr djus ds fy, fuEu fclny/ka dks mYys[kr dhft, &
(K-LA)

¼½ mlur fdLe] ½½ tyok; q , oa Hkfe] ¾½ iD/kU]

¼½ jks .k] ½½ fl pkbZA

&&00&&

bdkbz & 10

Qyka rFkk I fct; ka ds ifjj{k.k dh rduhd

vfr y?kqñÜkj; izu ½ vñ½

- izu 1& Qy rFkk I fct; ka ds ifjj{k.k I sD; k rkRi ; ZgS\ I e>kb; sA (U-VSA)
- izu 2& Qy I Cth ifjj{k.k ds egRo ds pkj fclnqfyf[k, A (K-VSA)
- izu 3& Qy I Cth ifjj{k.k dh pkj fof/k; ka ds uke fyf[k, A (K-VSA)
- izu 4& Qy I Cth ifjj{k.k ds pkj I kekl; fl) kUr fyf[k, A (K-VSA)
- izu 5& Cylkpa (Blanching) fdl sdgrsgS\ (K-VSA)
- izu 6& tsyh dh ifjHkk"kk fyf[k, A (K-VSA)
- izu 7& tē dh ifjHkk"kk fyf[k, A (K-VSA)
- izu 8& LDošk fdl sdgrsgS\ (K-VSA)
- izu 9& dfuax (canning) fdl sdgrsgS\ (K-VSA)
- izu 10& ^vpkj** fdl sdgrsgS\ (K-VSA)
- izu 11& tsyh dks ifjHkkf"kr dhft, A (K-VSA)
- izu 12& vpkj ds nks egRo fyf[k, A (K-VSA)
- izu 13& ifjj{k.k eami ; lœ fd; s tkusokys nks j l k; uka ds uke fyf[k, A (K-VSA)
- izu 14& ifjj{k.k eafl jdk dk D; k egRo gS\ (K-VSA)
- izu 15& I d k/ku (Processing) D; k gS\ (K-VSA)
- izu 16& mRre tsyh dh nks fo'kškrk, j fyf[k, A (K-VSA)
- izu 17& tē vlsj tsyh eaD; k vUrj gS\ (U-VSA)
- izu 18& Qyka ds futyh dj.k ds nks 0; ogkfjd ykHk fyf[k, A (U-VSA)
- izu 19& Qy rFkk I Cth ifjj{k.k dh nks I hek, j fyf[k, A (U-VSA)
- izu 20& ^i sDVu** dh tkp ds sdh tkrh gS\ (A-VSA)

y?kq mÙkj h; i zu 1/3 v d 1/2

- izu 1& Qy&l Cth ifjj{k.k fdl s dgrsgā \ bl ds pkj ykHk fyf[k, A (K-SA)
- izu 2& tSyh ,oa tē ea vUlj fyf[k, A (K-SA)
- izu 3& vkn'kz @ mÙke tSyh dh N% iæq[k fo'kSkrrk, a fyf[k, A (K-SA)
- izu 4& ^vpkj** ds [kjk gkus ds dkbz pkj dkj .k fyf[k, A vpkj dks l g f {kr j [kus ds fy, iz kx fd; s tkus okys fdlgh pkj jkl k; fud ifjj{k dka ds uke fyf[k, A (K-SA)
- izu 5& ^cykřpa** fdl s dgrsgā \ bl ds dkbz pkj ykHk fyf[k, A (K-SA)
- izu 6& ^dfux** fdl s dgrsgā \ bl ds dkbz pkj rhu fyf[k, A (K-SA)
- izu 7& Qy l Cth ifjj{k.k dh fdlgh rhu LFkk; h fof/k; ka dk o.kū dhft , A (K-SA)
- izu 8& Qy&l Cth ifjj{k.k dh dkbz pkj vLFkk; h fof/k; ka dk o.kū dhft , A (K-SA)
- izu 9& tSyh grqmi ; Ør fdlgh N% Qyka ds uke fyf[k, A (K-SA)
- izu 10& fMçckmnh D; k gS \ l qki ea l e>kbz s A (U-SA)
- izu 11& l kW vřj dpi ea vUlj fyf[k, A 1/2 dkbz rhu 1/2 (U-SA)
- izu 12& ^e'khu }kjk l qkkuk /ki ea l qkkus dh vi škk mRre gSA** D; ka \ (U-SA)
- izu 13& vkywl sfpll dš scuk, xS \ ifØ; k Li "V dhft , A (S-SA)

y?kq mÙkj h; i zu 1/4 v d 1/2

- izu 1& tSyhehVj dk D; k mi ; kx gS \ bl s dš s iz kx djrs gā \ Li "V dhft , A (S-SA)
- izu 2& ,Ydkřfyd fd.Mou fdu inkFkkā ea gkrk gS \ bl l s mRi Uu inkFkkā ds uke fyf[k, A (K-SA)
- izu 3& Qyka dks /ki ea D; ka l qkk; k tkrk gS \ dkj .k nhft , A (U-SA)
- izu 4& l kW cukrs l e; 'kDdj dks nks Hkkxka ea D; ka Mkyk tkrk gS \ dkj .k l e>kbz A (U-SA)
- izu 5& , d Kg l Ø l stē rš kj dhft , A (A-SA)

nh?kz mUkjh; izu 1/5 v01/2

izu 1& fuEu ij fVli .kh fyf[k, & (K-LA)

1/4 1/2 i kd fl x 1/2 1/2 Qkfez 1/3 1/2 dkckz s ku

1/4 1/2 I kUnhdj .k 1/5 1/2 fdj .ku

izu 2& ve: n dh tsh **^vFlok**** I o dk t e cukus dh fof/k dk o.ku dhft, A (K-LA)

izu 3& VekVj I kll **^vFlok**** uhcw dk LDoSk cukus dh fof/k dk o.ku dhft, A (K-LA)

izu 4& LDoSk D; k gs\ bl s d s r s kj djrs g s \ (K/A-LA)

izu 5& Cykllpak vks Qfez ea D; k vlrj gs\ (U-LA)

izu 6& Cykllpak ds ykHk fyf[k, A (K-LA)

izu 7& LFkk; h i fjj {k.k dh I eLr Kkr fof/k; ka dks oxhN r dhft, A (U-LA)

izu 8& Hkkjr ea Qyka ds i p j r k ds g k r s g q s HkH Qy i fjj {k.k m | k s k a ds fi N M s g k u s ds dkj .kka dh foopuk dhft, A (A-LA)

izu 9& ^Hkkjr ea Qy i fjj {k.k m | k s x dk Hkfo"; mTtoy gSA** bl odr0; ij vius fopkj 0; Dr dhft, A (K/A-LA)

izu 10& ^i kNfrd vkinvka ds I e; i fjj f {kr [kk | oLrq a vf/kd mi ; k s x g k r h g A** D; k vki bl fopkj I s l ger g s \ I ger @ vl ger g k u s dh fLFkr eavi uk i {k rdz }kj k foLrkj I s Li "V dhft, A (A-LA)

izu 11& I HkH Qyka I s t e vFkok tsh dk fuezk ughagks I drk A D; ka \ dkj .kka dh foLr r foopuk i Lr r dhft, A (U-LA)

izu 12& xfez ka eafdl i fjj f {kr [kk | i nkFkZ dk mi ; k s x vf/kd g k r k g s \ v k s D; ka \ foLrkj I s l e > kdj fyf[k, A (U-LA)

izu 13& i fjj {k.k fdu fl) kUrka ij vk/kkfjr g k r k g s \ foopuk dhft, A (U-LA)

&&00&&

fo"k; & QI y mRi knu , oam | ku 'kkL=
oLrfu"B i z u

- 1- txyh {ks=ka ea ty fudkl grq cuk; k tkrk gS &
 (i) Vky M& (ii) i kbi M&
 (iii) LVks M& (iv) i ksy M&
 m- (iv) i ksy M&
- 2- x&/I z tjhc dh yEckbz gsrh gS &
 (i) 55* (ii) 66* (iii) 70* (iv) 80*
 m- (ii) 66*
- 3- I o&k.k ea Økl LVkQ dk mi ; ks gsrk gS &
 (i) f=Hkqt cukus ea (ii) prHkqt cukus ea
 (iii) yEc Mkyus ea (iv) yEckbz eki us ea
 m- (iii) yEc Mkyu ea
- 4- j o& ; q p& dh yEckbz gsrh gS &
 (i) 33* (ii) 50* (iii) 66* (iv) 100*
 m- (i) 33*
- 5- fuEu ea dks f}o"khz [kji rokj gS &
 (i) cFk&k (ii) Ñ".kuhy
 (iii) I R; kuk' kh (iv) txyh xktj
 m- (iv) txyh xktj
- 6- , d chti=h [kji rokj gS &
 (i) I &th] (ii) xk[k:] (iii) nlc (iv) edks
 m- (iii) nlc
- 7- mUeyu dk vFkz gS &
 (i) c<kok nsuk (ii) i wkz%u"V djuk
 (iii) de ek=k ea u"V djuk (iv) buea l s dkbz ugha
 m- (ii) i wkz%u"V djuk
- 8- oj.kkRed 'kkduk' kh u"V djrk gS &
 (i) fof'k"V [kji rokj ka dks (ii) I Hkh [kji rokj ka dks
 (iii) fdl h [kji rokj dks ugha (iv) mijkdR I Hkh I gha gS
 m- (i) fof'k"V [kji rokj ka dks

- 9- ukxQuh dks u"V djus dsfy; s fuEu dhV dk iz ksx gkrk gS &
 (i) ØkMI kfi ek ySVkuk (ii) dDVkSykFLVI dDVkje
 (iii) MDVhykfi ; I VedVki I (iv) mijDr I Hkh
 m- (ii) dDVkSykFLVI dDVkje
- 10- I Ei dZ 'kkduk' kh gS &
 (i) ijkDoV] (ii) Msyki ku] (iii) , ehVksy (iv) Økelfi y
 m- (i) ijkDoV]
- 11- I okkh.k dhV fo"k gS &
 (i) xefDtu] (ii) feFkkby ckekbV] (iii) eSykFk; ku] (iv) fFkeV
 m- (iv) fFkeV]
- 12- efYpax dk vFkZ gS &
 (i) i kSkka dks <aduk (ii) i kSkka dks c<us nuk
 (iii) fl pkbZ djuk (iv) D; kjh dksfdl h inkFkZ I s <aduk
 m- (iv) D; kjh dksfdl h inkFkZ I s <aduk
- 13- cykbZ i wZ [kj i rokj uk' kh gS &
 (i) Vh-I h, - (T.C.A.) (ii) fl eftu
 (iii) 2] 4& Mh (iv) , Vktthu
 m- (ii) fl eftu
- 14- izk'k i i p ykbV V\$ dk mi ; ksx fd; k tkrk gS &
 (i) dhVka dks ekjus dsfy; s (ii) dhVka dh tul [; k of) dsfy; s
 (iii) dhVka dks i dMtus dsfy; s (iv) buea I s dkbZ ugha
 m- (iii) dhVka dks i dMtus dsfy; s
- 15- Vax: jksx fuEu ea gkrk gS &
 (i) puk (ii) eVj (iii) vjgj (iv) /kku
 m- (iv) /kku
- 16- xdkd ; Dr QQpuk' kh j I k; u gS &
 (i) CykbVkdI (ii) I j d ku
 (iii) Iyk/odI (iv) Fkk; je
 m- (iv) Fkk; je
- 17- ckMkz feJ.k r\$ kj gkrk gS &
 (i) uhykFkkFkk \$ puuk (ii) xU/kd \$ puuk

- (iii) fQVdjh \$ puuk (iv) ch, p-l h- \$ puuk
m- (i) uhykFkkFkk \$ puuk
- 18- f}o"khz Ql y pØ gS &
(i) /kku & xgju (ii) eæQyh & xgju
(iii) eDdk & vkyw (iv) xlluk & /kku
m- (iv) xlluk & /kku
- 19- o"lzea, d gh Ql y yus ij Ql y pØ xgurk gkrh gS &
(i) 50%] (ii) 100%] (iii) 150%] (iv) 200%
m- (ii) 100%
- 20- nks Ql yka dks feyk dj cks dh fof/k @ Ql y dks dgrs gS &
(i) fefJr Ql ya (ii) fefJr [krh
(iii) fl ut fVd [krh (iv) l gpj [krh
m- (i) fefJr Ql ya
- 21- fof'k"V [krh l s dcy vk; i klr gkrh gS &
(i) 30%] (ii) 40%] (iii) 70%] (iv) 20%
m- (iii) 70%
- 22- fofof/kÑr [krh dgrs gS tc fdl h , d Ql y l s gkrh gS &
(i) 50 ifr'kr l s de vk; (ii) 50 ifr'kr l s vf/kd vk;
(iii) mi jkDr nksuka (iv) buea l s dkbZ ugha
m- (i) 50 ifr'kr l s de vk;
- 23- /kku dh ty ekax gkrh gS &
(i) 60 gs l eh- (ii) 92 gs l eh-
(iii) 50 gs l eh- (iv) 80 gs l eh-
m- (ii) 92 gs l eh-
- 24- 100 fnu l s de vof/k ea idusokyh /kku dh tkfr gS &
(i) Økfr] (ii) Lo.kkz] (iii) iæfr] (iv) i wkl
m- (iv) i wkl
- 25- eks/s pkoy dh fdLe gS &
(i) l kdr&4] (ii) i d kn] (iii) jRuk] (iv) dkojh
m- (iv) dkojh
- 26- [k]k jksx fuEu rRo dh deh l s gkrh gS &

- (i) ftɔ] (ii) dʃY'k; e] (iii) eʃʊf'k; e] (iv) dʌkYV
m- (i) ftɔ]
- 27- vjgj dk chtnj@gDV s j gS &
(i) 15kg (ii) 35kg (iii) 55 kg (iv) 65kg
m- (i) 15kg
- 28- I kʃ kchu dh mRi fRr ekuh tkrh gS &
(i) phu] (ii) Hkkj r] (iii) bffk; kfi ; k (iv) feJ
m- (i) phu
- 29- 'ktɔd [krh dgrs gS &
(i) 50 I eɦ- I s de o"kkz (ii) 60 I eɦ- o"kkz
(iii) 75 I eɦ- o"kkz (iv) 90 I eɦ- o"kkz
m- (i) 50 I eɦ- I s de o"kkz
- 30- cɔ u fdI QI y dsnkukal scurk gS &
(i) xg] (ii) pkoy (iii) I kʃ kchu (iv) puk
m- (iv) puk
- 31- jkbt kfc; e thok.kqfuEu dgy ea ik; s tkrs gS &
(i) yʃ; fieukd h] (ii) xfeuh] (iii) ekYod h] (iv) I kʃysd h
m- (i) yʃ; fieukd h
- 32- I w ɛɔ[kh ds rny dk gYdk i hyk jax fuEu vEy ds dkj .k gkrk gS &
(i) fyuksyd vEy (ii) I kbVd vEy
(iii) ,fl fVd vEy (iv) gkbMk k; fud vEy
m- (i) fyuksyd vEy
- 33- i kbjYyk fuEu QI y dk i ɛɔ[k dhV gS &
(i) /kku (ii) eɔQyh (iii) di kl (iv) xɔuk
m- (iv) xɔuk
- 34- I Qn ew yh dk dks I k Hkkx vkskf/k gsrq iz ɔr gkrk gS &
(i) tM+ (ii) ruk (iii) i Rrh (iv) Qny
m- (i) tM+
- 35- foFksu; k I kɛuhQjk oʃkɔfud uke okyh vksk/kh; QI y gS &
(i) I Qn ew yh] (ii) v'oxɔkk (iii) dk yeʃk] (iv) ?krdɛkj h
m- (ii) v'oxɔkk

- 36- ck; kMhty grqmi ; Ør i kSkk gS &
 (i) l j l k (ii) l w zq kh (iii) vol hj (iv) jrutkr
 m- (iv) jrutkr
- 37- vks pkfjd f'k{k k gS &
 (i) fo | ky; hu f'k{k (ii) vfo | ky; hu f'k{k
 (iii) mi jkØr nksuka (iv) buea l s dkbz ugha
 m- (i) fo | ky; hu f'k{k
- 38- 'kh?kz , oa0; ki d i z kj dk l k/ku gS &
 (i) l ekpkj i = (ii) j s M; ks
 (iii) njn'kz (iv) i Ei y s
 m- (iii) njn'kz
- 39- eqy xkMz fLFkr gS &
 (i) Jhuxj] (ii) e s j (iii) dksydkrk (iv) fnYyh
 m- (iv) fnYyh
- 40- dpukj i kSk dk /kkfe d l Ecu/k gS &
 (i) x.k s k l s (ii) fo".kq l s (iii) nqkz l s (iv) y{eh l s
 m- (iv) y{eh l s
- 41- yku dsfy; smi ; Ør i kSkk gS &
 (i) jkt/kkj nrc] (ii) ekfkk (iii) nwlkh (iv) edks
 m- (i) jkt/kkj nrc
- 42- l k/kkj .kr; k vPNk cks l kbz curk gS &
 (i) oV ¼cjxn½ l s (ii) uhe l s (iii) vke l s (iv) ve: n l s
 m- (i) oV ¼cjxn½ l s
- 43- Vks i vjh dsfy; smi ; Ør i kSkk gS &
 (i) Dykj kMØMku (ii) >jcjh (iii) djknk (iv) uhcw
 m- (i) Dykj kMØMku
- 44- xgkc dh i n'kz h dsfy; smi ; Ør tkfr gS &
 (i) xk s M s M k Å u] (ii) l qtkrk (iii) uouhr (iv) ekfguh
 m- (i) xk s M s M k Å u
- 45- okuLi frd i z kj .k ugha gkrk &
 (i) vke] (ii) ve: n (iii) Qkyl k] (iv) uhcw
 m- (iii) Qkyl k

- 46- dsys dk i l kj .k djrs gS &
 (i) i dUn] (ii) ?kudUn (iii) 'kYddin] (iv) vkdn
 m- (i) i dUn]
- 47- i Rrh ds }kj k i l kj .k gkrk gS &
 (i) jDI fcxksu; k (ii) ?krdekjh
 (iii) l; kt (iv) vkyn
 m- (i) jDI fcxksu; k
- 48- xkfVax dh fdl fof/k ea 'kh"lz ugha dkVk tkrk &
 (i) Hkx/ dye (ii) thogk dye
 (iii) cxyh mi jki .k (iv) epV/ mi jki .k
 m- (i) Hkx/ dye
- 49- ve: n dk dy gS &
 (i) feVl h (ii) , ukdkfMZ, l h (iii) dkEchVd h (iv) dShhd h
 m- (i) feVl h
- 50- dVgy dk mRi fRr LFky gS &
 (i) phu (ii) fo; ruke (iii) Jhydk (iv) Hkkjr
 m- (iv) Hkkjr
- 51- vkpyk ea l okZ/kd foVkfey feyrk gS &
 (i) ^, * (ii) ^d* (iii) ^l h* (iv) ^ch l eg*
 m- (iii) ^l h*
- 52- tSh ea [kVkl dk i fr'kr jgrk gS &
 (i) 0-75% (ii) 1-5% (iii) 2-5% (iv) 1-25%
 m- (i) 0-75%
- 53- mRre i sDVu gksus ij 1 yhVj j l ea 'kDdj feyk; h tkrh gS &
 (i) 2kg (ii) 1.5kg (iii) 1.25kg (iv) 1.0kg
 m- (iv) 2kg
- 54- tSh fuEu Qy l scurh gS &
 (i) dsk] (ii) ve: n (iii) vke] (iv) i i hrk
 m- (ii) ve: n
- 55- l ks kchu ea i kx/hu dk i fr'kr dk gkrk gS &
 (i) 20% (ii) 60% (iii) 13% (iv) 40%
 m- (iv) 40%

- 56- pus dh i fRr; kafdl vEy ds dkj.k [kVvH yxrh gS &
 (i) I kbvVd vEy (ii) I fDI fud vEy
 (iii) yfDVd vEy (iv) efyd vEy
 m- (iv) efyd vEy
- 57- yky I Mtu jksx gkrk gS &
 (i) puk] (ii) xgW (iii) Tokj] (iv) xlluk
 m- (iv) xlluk
- 58- pkjs dh jch dh ed[; i kS"Vd I q kP; QI y gS &
 (i) ,e-i-h- pjh] (ii) yW uz (iii) Tokj] (iv) cjl he
 m- (iv) cjl he
- 59- i ; klr i kuh gksus ij xgW eafI pkbZ dh tkrh gS &
 (i) 2 ckj (ii) 4 ckj (iii) 8 ckj (iv) 6 ckj
 m- (iv) 6 ckj
- 60- i Mtu dh QI y yrs gS &
 (i) Tokj] (ii) cktjk (iii) eDdk] (iv) xlluk
 m- (iv) xlluk
- 61- [k/kbZ fuEu QI y eavko' ; d gS &
 (i) I kS kchu] (ii) I jI ka (iii) xqQyh (iv) puk
 m- (iv) puk
- 62- ryl h dk dty gS &
 (i) yfc, Vh] (ii) ; QkfcZ, I h (iii) I ksyud h] (iv) ekYod h
 m- (i) yfc, Vh
- 63- tki kuh i phuk ea eFky ik; k tkrk gS &
 (i) 20% (ii) 40% (iii) 60% (iv) 80%
 m- (iv) 80%
- 64- e'k: e dk cht ¼Li k¼ rS kj djrs gS &
 (i) Tokj ; k xgW I } (ii) I kS kchu I s
 (iii) puk I s (iv) vyl h I s
 m- (i) Tokj ; k xgW I s
- 65- I W ed[kh fuEu dty dk i kSkk gS &
 (i) dEi kStVh] (ii) yX; feud h (iii) xehuh (iv) Øq hQjh
 m- (iii) dEi kStVh

- 66- v'oxU/kk dh A xM tMka dh yEckbz ¼QV e½ gkrh gS &
 (i) 1&1-5 (ii) 2&2-5 (iii) 3&3-5 (iv) 4&4-5
 m- (i) 1&1-5
- 67- gsjax cksu izkkfy ea ukyh cuk; h tkrh gS &
 (i) [kr ds chpka chp (ii) [kr ds fdukjs
 (iii) pkjka vkj (iv) buea l s dkbz ugha
 m- (iii) [kr ds chpka chp
- 68- [kijy ty fudkl ea [kijy dk 0; kl gkrk gS &
 (i) 10 l eh- (ii) 20 l eh- (iii) 25 l eh- (iv) 15 l eh-
 m- (i) 10 l eh-
- 69- fl pkbz l s tyLrj &
 (i) c<rk gS (ii) ?kVrk gS
 (iii) vijofrr jgrk gS (iv) mijkDr l Hkh
 m- (i) c<rk gS
- 70- blt hf; l zpau dh yEckbz gkrh gS &
 (i) 100* (ii) 66* (iii) 33* (iv) 50*
 m- (i) 100*
- 71- yEc nM dh yEckbz gkrh gS &
 (i) 5* (ii) 10* (iii) 15* (iv) 20*
 m- (ii) 10*
- 72- f=Hkqt ds {ks=Qy dk l = gS &
 (i) y- x pkS (ii) ½ vk/kkj x Åpkbz
 (iii) l ekUrj Hkqt kvka dk ; kx x vk/kkj (iv) mijkDr l Hkh
 m- (ii) ½ vk/kkj x Åpkbz
- 73- [kji rokja l s vuæfur gkfu gkrh gS &
 (i) 10% (ii) 50% (iii) 33% (iv) 70%
 m- (ii) 10%
- 74- [kk | egRo dk [kji rokj gS &
 (i) l sth (ii) edks (iii) curgy l h (iv) cFkqk
 m- (iv) cFkqk

- 75- i kʰka l s i k l r d h V u k ' k h g s &
 (i) , f y M u (ii) x e f D I u (iii) F k k b e k s y (iv) i k b j f k e
 m- (iv) i k b j f k e
- 76- / k e d f o " k g s &
 (i) j k s j (ii) u p k Ø k u (iii) f y . M s u (iv) b - M h - c h -
 m- (iv) b - M h - c h -
- 77- c k f o f L V u g s &
 (i) [k j i r o k j u k ' k h (ii) d h V u k ' k h
 (iii) Q Q m u k ' k h (iv) t h o k . k a k ' k h
 m- (iii) Q Q m u k ' k h
- 78- ' k t d [k s h g s r q m i ; Ø r Q I y g s &
 (i) T o k j (ii) e D d k (iii) / k u (iv) x l l u k
 m- (i) T o k j
- 79- t y e k a l o k i / k d g k s h g s &
 (i) x l l u k (ii) / k u (iii) T o k j (iv) e D d k
 m- (i) x l l u k
- 80- j l p u s o k y s d h V g s &
 (i) d s j f i y j (ii) x k l g k i j (iii) , f Q M (iv) d k d j k p
 m- (iii) , f Q M

&&00&&